

Această carte a fost editată cu sprijinul
MINISTERULUI FRANCEZ AL AFACERILOR EXTERNE
ȘI AL AMBASADEI FRANȚEI ÎN ROMÂNIA

Roland BARTHES

Plăcerea textului

Traducere din franceză de Marian PAPAHAĞI

*Roland Barthes despre
Roland Barthes*

Lecția

Traducere din franceză de Sorina DANAILĂ

CARTIER

CARTIER®

Editura Cartier, SRL, str. București, nr. 68, Chișinău, MD2012.

Tel./fax: 24 05 87, tel.: 24 01 95. E-mail: cartier@cartier.md

Editura Codex 2000, SRL, Strada Toamnei, nr. 24, sectorul 2, București.

Tel./fax: 210 80 51. E-mail: codexcartier@gmail.com

Difuzare:

București: Strada Toamnei, nr. 24, sectorul 2.

Tel./fax: 210 80 51. E-mail: codexcartier@gmail.com

Chișinău: bd. Mircea cel Bătrân, nr. 9, sectorul Ciocana. Tel.: 34 64 61.

Cărțile CARTIER pot fi procurate în toate librăriile bune din România și Republica Moldova.

LIBRĂRIILE CARTIER

Casa Cărții, bd. Mircea cel Bătrân, nr. 9, Chișinău. Tel.: 34 64 61.

Librăria din Hol, str. București, nr. 68, Chișinău. Tel./fax: 24 10 00.

Librăria Vărul Shakespeare, str. Șciusev, nr. 113, Chișinău. Tel.: 23 21 22.

Colecția Biblioteca deschisă este coordonată de Gheorghe Erizanu

Editor: Gheorghe Erizanu

Lector: Inga Druță

Coperta seriei: Vitalie Coroban

Coperta: Vitalie Coroban

Design: Victoria Dumitrașcu

Tehnoredactare: Vasile Țugu

Prepress: Editura Cartier

Tipar: Combinatul Poligrafic (nr. 61751)

Roland Barthes

LE PLAISIR DU TEXTE

© Éditions du Seuil, 1973

ROLAND BARTHES PAR ROLAND BARTHES

© Éditions du Seuil, 1975

LEÇON

© Éditions du Seuil, 1978

Roland Barthes

PLĂCEREA TEXTULUI

ROLAND BARTHES DESPRE ROLAND BARTHES

LECȚIA

Ediția I, septembrie 2006

© Cartier, 2006, pentru prezenta ediție.

Ediția I a cărții "Plăcerea textului" a apărut la Editura Echinox, Cluj, 1994.

Această ediție a apărut în 2006 la Editura Cartier. Toate drepturile rezervate.

Cărțile Cartier sunt disponibile în limita stocului și a bunului de difuzare.

Descrierea CIP a Camerei Naționale a Cărții

Barthes, Roland

Plăcerea textului. Roland Barthes despre Roland Barthes. Lecția: Eșeu / Roland Barthes;

cop. : Vitalie Coroban. – Ch.: Cartier, 2006 (Combinatul Poligr.).

– 228 p. – (Biblioteca deschisă / coord. col.: Gheorghe Erizanu).

ISBN 978-9975-79-400-8

1500 ex.

821.133.1-4

B 35

ISBN 978-9975-79-400-8

Plăcerea textului

Singura patimă a vieții mele a fost frica.

Hobbes

Plăcerea textului: asemeni simulantului lui Bacon, poate spune: *să nu te scuzi niciodată, să nu explici nimic niciodată*. El nu neagă niciodată nimic: “Îmi voi întoarce privirea, aceasta va fi de-acum singura mea negație”.

* * *

Ficțiunea unui individ (vreun M. Teste pe dos) care ar abolii în el barierele, clasele, excluderile, nu prin sincretism, ci prin simplă debarasare de acest bătrân spectru: *contradicția logică*; care ar amesteca toate limbajele, până și pe cele considerate incompatibile; care ar îndura, mut, toate acuzele de ilogism, de infidelitate; care ar rămâne impasibil în fața ironiei socratice (a-l duce pe celălalt la supremul oprobriu: *contrazicerea*) și a terorii legale (câte probe penale nu sunt întemeiate pe o psihologie a unității!). Acest om ar fi abjecția societății noastre: tribunalele, azilul, conversația ar face din el un străin: cine suportă fără rușine contradicția? Și totuși, acest contraerou există: este cititorul de text, în momentul în care își obține plăcerea. Atunci vechiul mit biblic se răstoarnă, amestecul limbilor nu mai este o pedeapsă, subiectul are acces la desfătare prin coabitarea limbajelor, *care lucrează cot la cot*: textul de plăcere este un Babel fericit.

(*Plăcere/Desfătare*: terminologic, povestea asta se clatină încă, mă poticnesc, mă împotmolesc. În orice caz, va exista întotdeauna o margine de nehotărâre; distincția nu va fi sursă de clasificări sigure, paradigma va scârțâi din încheieturi, sensul va fi precar, revocabil, reversibil, discursul va fi incomplet.)

* * *

Dacă eu citesc cu plăcere o frază, o poveste sau un cuvânt, e pentru că au fost scrise în plăcere (această plăcere nu este în contradicție cu tânguierile scriitorului). Dar contrariul? Faptul de a scrie în plăcere mă asigură – pe mine, scriitorul – în privința plăcerii cititorului meu? Cătuși de puțin. Pe acest cititor eu trebuie să-l caut (să-l “agăț”), *fără să știu unde este*. Un spațiu al desfătării se creează atunci. Nu “persoana” celui alt îmi este necesară, ci spațiul: posibilitatea unei dialectici a dorinței, a unei *impreviziuni* a desfătării: jocurile să nu fie făcute, să existe un joc.

Mi se înfățișează un text. Acest text mă plectisește. S-ar spune că *pălăvrăgește*. Pălăvrăgeala textului este numai această spumă de limbaj ce se formează sub efectul unei simple nevoi de scriitură. Nu ne aflăm aici în perversiune, ci în cerere. Scriindu-și textul, scriitorul întrebuițează un limbaj de sugar: imperativ, automat, neafectuos, o mică revărsare de clicuri (aceste foneme lactate pe care uimitorul iezuit, van Ginneken, le plasa între scriitură și limbaj): sunt mișcările unei sucțiuni fără obiect, ale unei oralități nediferențiate, separată de aceea care produce plăcerile gastrosofiei și ale limbajului. Vă adresați mie ca să vă citesc, dar pentru dumneavoastră eu nu sunt decât această adresare; nu sunt, în ochii dumneavoastră, înlocuitorul a nimic, n-am nicio figură (sau cel mult o am pe aceea a Mamei); nu sunt pentru dumneavoastră nici un corp, nici măcar un obiect (și puțin mi-ar păsa de asta: nu în mine se află sufletul ce-și reclamă recunoașterea), ci numai un câmp, un

vas de expansiune. Se poate spune că în definitiv ați scris acest text în afară de orice desfătare; și acest text-pălăvrăgeală este la urma urmelor un text frigid, așa cum e orice cerere, înainte să se formeze în ea dorința, nevroza.

Nevroza este o soluție de ultimă instanță: nu față de “sănătate”, ci față de “imposibilul” de care vorbește Bataille (“Nevroza este aprehensiunea timorată a unui fond de imposibil” etc.); dar această soluție de ultimă instanță este singura care îngăduie scrișul (și cititul). Ajungem atunci la acest paradox: textele, precum acelea ale lui Bataille – sau altele – care sunt scrise împotriva nevrozei, din sânul nebuniei, au în ele, *dacă vor să fie citite*, acea fărămă de nevroză necesară seducerii cititorilor lor: aceste texte teribile sunt *totuși* niște texte pline de cochetărie.

Orice scriitor va spune deci: *nebun nu poci, sănătos nu mă încumet, nevrozat sunt*.

Textul pe care-l scrieți trebuie să-mi dea dovada că *mă dorește*. Această dovadă există: este scriitura. Scriitura este acest lucru: știința desfătărilor limbajului, kāmasūtra sa (nu există decât un tratat al acestei științe: scriitura însăși).

* * *

Sade: plăcerea lecturii vine, evident, de la anumite rupturi (sau de la anumite coliziuni): coduri antipatice (nobilul și trivialul, de pildă) intră în contact; neologisme pompoase și derizorii sunt create; mesaje pornografice se mulează în fraze atât de pure încât le-ai putea lua drept exemple de gramatică. Cum spune teoria textului: limba e redistribuită. Or, *această redistribuire se face întotdeauna prin tăietură*. Două margini sunt trasate: o margine înțeleaptă, conformă, plagiară (e vorba

de a copia limba în starea ei canonică, așa cum a fost fixată de școală, de folosirea corectă, de literatură, de cultură), și o *altă margine*, mobilă, vidă (aptă să ia orice contururi), care nu este niciodată decât locul efectului său: acolo unde se întrevede moartea limbajului. Aceste două margini, *compromisul pe care îl pun în scenă*, sunt necesare. Nici cultura și nici distrugerea ei nu sunt erotice; falia uneia față de cealaltă este aceea care devine erotică. Plăcerea textului este asemănătoare acestei clipe de nesuținut, imposibile, pur *romanești*, pe care libertinul o gustă la capătul unei mașinațiuni îndrăznețe, punând să fie tăiată frânghia care îl spânzură, în chiar clipa în care se desfată.

De aici, poate, un mijloc pentru a evalua operele modernității: valoarea ar veni din duplicitatea lor. Trebuie să înțelegem prin aceasta că ele au întotdeauna două margini. Marginea subversivă poate apărea privilegiată pentru că este aceea a violenței; dar nu violența este cea care impresionează plăcerea; distrugerea n-o interesează; ceea ce vrea ea este locul unei pierderi, este falia, tăietura, deflația, acel *fading* ce surprinde subiectul în inima desfătării. Cultura revine deci ca margine: n-are importanță sub ce formă.

Mai ales, evident (acolo marginea va fi mai netă) sub forma unei materialități pure: limba, lexicul său, metrica sa, prozodia sa. În *Lois*, de Philippe Sollers, totul e atacat, deconstruit: edificiile ideologice, solidaritățile intelectuale, separarea idiomurilor și chiar armătura sacră a sintaxei (subiect/predicat): textul nu mai are fraza ca model; este adesea un jet puternic de cuvinte, o panglică de infra-limbă. Și totuși, toate acestea se poticnesc de o altă margine: aceea a metrului (decasilabic), a asonanței, a neologismelor verosimile, a ritmurilor prozodice, a trivialismelor (citaționale). Deconstrucția limbii este tăiată de vorbirea politică, mărginită de foarte vechea cultură a semnificantului.

În *Cobra*, de Severo Sarduy (tradusă de Sollers și de autor), alternanța este aceea a două plăceri în stare de supralicitare; cealaltă margine este cealaltă fericire: încă, încă, mai mult încă! încă un cuvânt, încă o altă sărbătoare. Limba se reconstruiește *altundeva* prin fluxul grăbit al tuturor plăcerilor de limbaj. Unde, altundeva? în paradisul cuvintelor. Avem aici cu adevărat un text paradisiac, utopic (fără loc), o heterologie prin plenitudine: toți semnificanții sunt acolo și fiecare își atinge ținta; autorul (cititorul) pare să le spună: *vă iubesc pe toate* (cuvinte, turnuri, fraze, adjective, rupturi: talmeș-balmeș: semnele și mirajele de obiecte pe care ele le reprezintă); un soi de franciscanism cheamă toate cuvintele să se așeze, să se grăbească, să plece iar: text împestrit ca matostatul, învârstat ca în țesăturile chinezești; suntem copleșiți de limbaj, ca niște copii mici, cărora nimic nu le-ar fi vreodată refuzat, reproșat, sau mai rău încă: “îngăduit”. Este pariul unei continue jubilațiuni, momentul în care prin excesul său plăcerea verbală sufocă și dă în desfățare deplină.

Flaubert: un fel de a tăia, de a găuri discursul *fără a-l face lipsit de sens*.

Desigur, retorica cunoaște rupturile de construcție (anacolutul) și rupturile de subordonare (asindetonul); dar pentru prima dată cu Flaubert, ruptura nu mai este excepțională, sporadică, strălucitoare, montată în materia vulgară a unui enunț curent: nu mai există limbă *dincoace* de aceste figuri (ceea ce vrea să zică, într-un alt sens: nu mai există decât limba); un asindeton generalizat cuprinde orice enunțare, astfel încât acest discurs foarte lizibil este *pe sub mână* unul din cele mai nebunești din câte se pot închipui: tot mărunțișul logic e în interștii.

Iată o stare foarte subtilă, aproape de nesuștinut, a discursului: narativitatea e deconstruită și istoria rămâne cu toate acestea citibilă: niciodată cele două margini ale faliei n-au

fost mai nete și mai marcate, niciodată plăcerea n-a fost mai bine oferită cititorului – dacă cel puțin el are gustul rupturilor supravegheate, al conformismelor trucate și al deconstrucțiilor indirecte. Mai mult, reușita putând să fie aici pusă în legătură cu un autor, i se adaugă plăcerea performanței: isprava constă în a ține *mimesisul* limbajului (limbajul imitându-se pe sine), izvor de mari plăceri, într-un chip atât de *radical* ambiguu (ambiguu până la rădăcină) încât textul să nu cadă niciodată sub buna conștiință (și sub reaua-credință) a parodiei (a râsului castrator, a “comicului care stârnește râsul”).

Locul cel mai erotic al unui corp nu este oare *acolo unde îmbrăcămintea se cascade?* În perversiune (care este regimul plăcerii textuale) nu există “zone erogene” (expresie de altminteri destul de săcâitoare); intermitența, așa cum bine a spus psihanaliza, e cea care este erotică: aceea a pielii ce lucrează între două piese vestimentare (pantaloul și tricoul), între două margini (cămașa întredeschisă, mânușa și mâneca); chiar această lucrare este cea care seduce, sau mai mult: punerea în scenă a unei apariții–disparații.

Nu e aici plăcerea striptease-ului corporal sau a suspansului narativ. Nici într-un caz, nici într-altul nu sunt sfâșieri, nu sunt margini: ci o dezvoltare progresivă: întreaga excitare se refugiază în *speranța* de a vedea sexul (vis de licean) sau de a cunoaște sfârșitul poveștii (satisfacția romanescă). Paradoxal (pentru că e una de consum masiv), este o plăcere mai intelectuală decât cealaltă: plăcere oedipiană (să dezgolești, să știi, să cunoști originea și sfârșitul), dacă e adevărat că orice povestire (orice dezvoltare a adevărului) este o punere în scenă a Tatălui (absent, ascuns sau ipostaziat) – ceea ce ar explica solidaritatea formelor narrative, a structurilor familiale și a interdicțiilor nudității, toate adunate la un loc, la noi, în mitul lui Noé, cel acoperit de fiii săi.

Cu toate acestea, povestirea cea mai clasică (un roman de Zola, de Balzac, de Dickens, de Tolstoi) poartă în ea un soi de tmeză slăbită: nu citim totul cu aceeași intensitate de lectură; un ritm se stabilește, dezinvolt, prea puțin respectuos față de *integritatea* textului; însăși aviditatea cunoașterii ne împinge să survolăm sau să sărim peste anumite pasaje (presimțite ca “plictisitoare”) pentru a regăsi cât mai iute locurile fierbinți ale anecdotei (care sunt întotdeauna articulațiile sale: ceea ce face să înainteze dezvăluirea enigmei sau a destinului): sărim nepedepsiți (nu ne vede nimeni) descrierile, explicațiile, considerațiile, conversațiile; ne asemănăm atunci cu un spectator de cabaret care ar urca pe scenă și ar grăbi striptease-ul dansatoarei, smulgându-i grăbit veșmintele, *însă în ordine*, adică: respectând, pe de o parte și precipitând pe de alta episoadele ritului (ca un preot care și-ar *înghiți* slujba). Tmeza, izvor sau figură a plăcerii, scoate aici la vedere două margini prozaice; ea opune ceea ce este util cunoașterii secretului și ceea ce îi este inutil; este o falie ivită dintr-un simplu principiu de funcționalitate; ea nu se produce chiar la nivelul structurii limbajelor, ci numai în momentul consumării lor; autorul n-o poate prevedea: el nu poate să vrea să scrie *ceea ce nu se va citi*. Și cu toate acestea, ritmul însuși a ceea ce se citește și a ceea ce nu se citește este ceea ce face plăcerea marilor povestiri: s-au citit vreodată Proust, Balzac, *Război și pace* cuvânt de cuvânt? (Norocul lui Proust: de la o lectură la alta nu sărim niciodată aceleași pasaje.)

Ceea ce gust într-o povestire nu este așadar în chip direct nici conținutul său și nici structura sa, ci mai degrabă zgârie-turile pe care le impun frumosului ei înveliș: alerg, salt, ridic capul, mă arunc din nou. Nu are nimic de-a face cu profunda sfâșiere pe care textul de desfătare o imprimă limbajului însuși, și nu simplei temporalități a lecturii sale.

De unde două regimuri de lectură: una merge drept la articulațiile anecdotei, ea consideră întinderea textului, ignoră jocurile de limbaj (dacă citesc Jules Verne, o iau repede: pierd din discurs, și totuși lectura mea nu e fascinată de nicio *pierdere* verbală – în sensul pe care îl poate avea acest cuvânt pentru speologie); cealaltă lectură nu trece peste nimic; ea cântărește, aderă la text, ea citește, dacă se poate spune așa, cu aplicație și pornire, surprinde în fiecare punct al textului asindetonul care despică limbajele – și nu anecdota: nu extensia (logică) o captivează, dezvăluirea adevărilor, ci foietajul semnificației; ca în jocul de-a bâza, excitația vine nu dintr-o grabă procesuală, ci dintr-un soi de harababură verticală (verticalitatea limbajului și a distrugerii sale); în momentul în care fiecare mână (diferită) saltă deasupra celeilalte (și nu una *după* alta), atunci se produce spărtura și îl duce cu sine pe subiectul jocului – subiectul textului. Or, paradoxal (în asemenea măsură opinia comună crede că e de ajuns *să mergi repede* pentru a nu te plictisi), această a doua lectură, *aplicată* (în sens propriu), este aceea care convine textului modern, textului-limită. Citiți cu atenție, citiți tot, dintr-un roman de Zola, cartea vă va cădea din mână; citiți repede, pe frânturi, un text modern, acest text devine opac, decăzut din dreptul la plăcerea dumneavoastră: vreți să se întâmple ceva și nu se întâmplă nimic; căci *ceea ce se întâmplă limbajului nu i se întâmplă discursului*: ceea ce se “întâmplă”, ceea ce “se duce”, falia celor două margini, interstițiul desfătării, se produce în volumul limbajelor, în enunțare, nu în suita enunțurilor: nu devorați, nu înfulecați, ci pașteți mărunț, tundeți cu minuțiozitate, regăsiți, pentru a-i citi pe acești autori de astăzi, tihna vechilor lecturi: fiți niște cititori *aristocratici*.

* * *

Dacă accept să judec un text după plăcere, nu mă pot lăsa dus să spun: acesta e bun, acesta e rău. Niciun palmares, nicio critică, căci aceasta implică întotdeauna o țintire tactică, o folosință socială și foarte adesea o acoperire imaginară. Nu pot doza, imagina ca textul să fie perfectibil, gata să intre într-un joc de predicate normative: este prea mult *asta*, nu e destul *ailaltă*; textul (se petrece același lucru cu vocea care cântă) nu poate să-mi smulgă decât această judecată, deloc adjectivală: *asta e!* Și mai mult încă: *asta e pentru mine!* Acest “pentru mine” nu este nici subiectiv, nici esențial, ci nietzscheean (“...în fond, e tot aceeași întrebare: Ce e *asta pentru mine?*...”).

Brioul textului (fără de care, la urma urmelor, nu există text) ar fi *voința sa de desfătare*: chiar acolo unde trece dincolo de cerere, depășește pălăvrăgeala și prin care încearcă să debordeze, să forțeze atotputernicia adjectivelor – care sunt aceste porți ale limbajului prin care ideologicul și imaginarul pătrund în mari șuvoaie.

* * *

Textul de plăcere: acela care mulțumește, umple, dă euforie; acela care vine din cultură, nu rupe cu ea, este legat de o practică *confortabilă* a lecturii. Textul de desfătare: acela care te pune în stare de pierdere, acela care descurajează (poate până la o anumită plictiseală), care face să se clatine temeiurile istorice, culturale, psihologice, ale cititorului, consistența gusturilor sale, a valorilor și a amintirilor sale, pune în criză raportul său cu limbajul.

Or, e anacronic acel subiect care ține cele două texte în domeniul său și în mâinile sale frâiele plăcerii și ale desfătării,

căci el participă în același timp și în mod contradictoriu la hedonismul profund al oricărei culturi (care intră în chip pașnic în el sub acoperirea unei arte de a trăi din care fac parte cărțile vechi) și la distrugerea acestei culturi: el se bucură de consistența *eului* său (e plăcerea sa) și își caută pierderea (e desfătarea sa). E un subiect de două ori clivat, de două ori pervers.

* * *

Societatea Prietenilor Textului: membrii săi n-ar avea nimic în comun (căci nu există neapărat un acord asupra textelor de plăcere), în afara dușmanilor lor: pisălogi de toate soiurile, care decretează decăderea din drepturi a textului și a plăcerii sale, fie din conformism cultural, fie printr-un raționalism intransigent (suspectând o “mistică” a literaturii), fie din moralism politic, fie prin critica semnificantului, fie prin pragmatism imbecil, fie printr-o naivitate de bufon, fie prin distrugerea discursului, pierderea dorinței verbale. O astfel de societate nu și-ar găsi locul, n-ar putea să se miște decât în plină atopie; ar fi totuși un soi de falanster, căci contradicțiile ei ar fi recunoscute (și deci ar fi restrânse riscurile de impostură ideologică), diferența ar fi respectată în ea, iar conflictul lovit de neînsemnătate (fiind neproducător de plăcere).

“Diferența să alunece pe nesimțite în locul conflictului.” Diferența nu este ceea ce maschează sau îndulcește conflictul: ea se cucerește asupra conflictului, este *dincolo* și *alături* de el. Conflictul n-ar fi nimic altceva decât starea morală a diferenței; de fiecare dată (și acest lucru devine frecvent) când el nu este o tactică (țintind la transformarea unei situații reale), se poate arăta cu degetul în el lipsa-de-desfătare, eșecul unei perversiuni care se turtește sub propriul ei cod și nu mai știe să se

invențe: conflictul e mereu codat, agresiunea nu este decât cel mai tocit dintre limbaje. Refuzând violența, refuz codul însuși (în textul sadian, aflat în afara oricărui cod întrucât și-l invențează continuu pe al său, propriu, și numai pe al său, nu există conflicte: doar triumfuri). Iubesc textul pentru că el este pentru mine această specie rară de limbaj din care e absentă orice “scenă” (în sensul casnic, conjugal al termenului), orice logomachie. Textul nu e niciodată un “dialog”: nu e nici un risc de înșelăciune, de agresiune, de șantaj, nicio rivalitate de idiolecte; el instituie în sânul relației omenești – curente – un soi de insuliță, manifestă natura asocială a plăcerii (numai distracția e socială), lasă să se întrevadă adevărul scandalos al desfătării: acela că ea ar putea foarte bine să fie, dacă s-ar aboli orice imaginar al cuvântului, *neutră*.

Pe scena textului nu există rampă: nu există în spatele textului cineva activ (scriitorul) și în fața lui cineva pasiv (citi-torul); nu există un subiect și un obiect. Textul perimează atitudinile gramaticale: este ochiul nediferențiat de care vorbește un autor excesiv (Angelus Silesius): “Ochiul prin care-l văd pe Dumnezeu este același ochi prin care mă vede el”.

Se pare că erudiții arabi, vorbind despre text, folosesc această expresie admirabilă: *corpul sigur*. Care corp? Noi avem mai multe; corpul anomiștilor și al fiziologilor, acela pe care-l vede și de care vorbește știința: este textul gramaticienilor, al criticilor, al comentatorilor, al filologilor (este fenotextul). Dar noi avem și un corp al desfătării făcut numai din relații erotice, fără nicio legătură cu primul: e un alt decupaj, o altă numire; la fel și cu textul: el nu este decât lista deschisă a focurilor limbajului (acele focuri vii, luminoase, acele lumini intermitente, acele trăsături hoinare dispuse în text ca niște semințe și care înlocuiesc în chip avantajos pentru noi acele

“*semina aeternitatis*”, acele “*zophyra*”, noțiunile comune, asumptiunile fundamentale ale vechii filosofii). Textul are o formă omenească, este o figură, o anagramă a corpului? Da, dar a corpului nostru erotic. Plăcerea textului ar fi ireductibilă la funcționarea sa gramaticală (fenotextuală), așa cum plăcerea corpului e ireductibilă la nevoia fiziologică.

Plăcerea textului este acel moment în care corpul meu își va urma propriile idei – căci corpul meu nu are aceleași idei ca mine.

* * *

Cum să găsim plăcere într-o plăcere *relatată* (plictiseala dată de povestirea viselor, a petrecerilor)? Cum să citim critica? Există un singur mijloc: întrucât eu sunt aici un cititor de gradul al doilea, sunt silit să-mi deplasez poziția: în loc să accept să fiu confidentul acestei plăceri critice – mijloc sigur pentru a o rata – pot să devin voyeur-ul ei: observ clandestin plăcerea celuilalt, intru în perversiune; în ochii mei comentariul devine atunci un text, o ficțiune, un înveliș fisurat. Perversitatea scriitorului (plăcerea lui de a scrie este *fără funcție*), dubla și tripla perversitate a criticului și a cititorului său, la nesfârșit.

Un text despre plăcere nu poate fi altfel decât *scurt* (cum se spune: *asta e tot? e nițel cam scurt*), pentru că plăcerea nelăsându-se spusă decât prin indirectul unei revendicări (am *dreptul* la plăcere), nu poți ieși dintr-o dialectică scurtă, în doi timpi: timpul opiniei, *doxa*, și cel al contestației, *paradoxa*. Un al treilea termen lipsește, care să fie altul decât plăcerea și cenzura ei. Acest termen e amânat pentru mai târziu, și atâta vreme cât ne vom agăța de însuși numele “plăcerii”, orice text asupra plăcerii nu va fi niciodată decât unul dilatoriu; va fi o introducere în ceea ce nu se va scrie niciodată. Asemănătoare

acelor producții ale artei contemporane, care-și epuizează necesitatea de îndată ce le-ai văzut (căci a le vedea înseamnă a înțelege de îndată scopul distructiv cu care sunt expuse: nu se mai află în ele nicio durată contemplativă sau delectativă), o astfel de introducere n-ar putea decât să se repete – fără a introduce niciodată nimic.

* * *

Plăcerea textului nu este neapărat una de tip triumfător, eroic, musculos. Nu e nevoie să te încordezi. Plăcerea mea poate să ia prea bine forma unei derive. Deriva are loc de fiecare dată când *nu respect întregul*, și tot apărând dus ici și colo în voia iluziilor, seducțiilor și intimidărilor limbajului, ca un dop pe creasta valului, rămân nemișcat, răsucindu-mă pe desfătarea *încăpățânată* care mă leagă de text (sau de lume). O derivă are loc ori de câte ori limbajul social, sociolectul, *mă lasă* (așa cum se spune: *mă lasă inima*). Din care pricină, un alt nume al derivei ar fi: *Încăpățânata* – sau poate chiar: Prostia.

Cu toate acestea, dacă s-ar ajunge până acolo, a spune derivă ar fi astăzi un discurs sinucigaș.

* * *

Plăcerea textului, textul de plăcere: aceste expresii sunt ambigue pentru că nu există niciun cuvânt francez care să acopere în același timp plăcerea (mulțumirea) și desfătarea (leșinul). “Plăcerea” este aici așadar (și fără a putea preveni asupra acestui lucru) când extensibilă la desfătare, când opusă ei. Dar trebuie să mă acomodez cu această ambiguitate; căci pe de o parte am nevoie de o “plăcere” generală, de fiecare dată când trebuie să mă refer la un exces al textului, la ceea

ce depășește, în el, orice funcție (socială) și orice funcționare (structurală); pe de altă parte, am nevoie de o “plăcere” anume, simplă parte a Omniplăcerii, de fiecare dată când sunt nevoit să disting euforia, satisfacerea, confortul (sentimentul de ghiftuală în care cultura pătrunde liber), de zguduire, de zdruncinare, de pierdere, proprii desfătării. Sunt constrâns la această ambiguitate pentru că nu pot epura cuvântul “plăcere” de sensurile de care n-am nevoie în anumite împrejurări: nu pot împiedica faptul că în franceză “plăcere” trimite în același timp la o generalitate (“*principiul plăcerii*”) și la o miniaturizare (“*Proștii-s pe-acest pământ plăcere să ne facă*”). Sunt obligat așadar să las enunțul textului meu să dea în contradicție.

Plăcerea nu e altceva decât o mărunță desfătare? Desfătarea nu e decât o plăcere extremă? Plăcerea nu e decât o desfătare slăbită, acceptată – și deviată printr-o înșiruire de împăcări? Desfătarea nu este altceva decât o plăcere brutală, imediată (fără mijlocire)? De răspuns (da sau nu) depinde chipul în care vom povesti istoria modernității noastre. Căci dacă spun că între plăcere și desfătare nu există decât o diferență de grad, spun și că istoria e pacificată: textul de desfătare nu este decât dezvoltarea logică, organică, istorică a textului de plăcere, avangarda nu este niciodată decât forma progresivă, emancipată, a culturii trecute: azi iese din ieri, Robbe-Grillet este deja în Flaubert, Sollers în Rabelais, întreg Nicolas de Stael în doi cm² de Cézanne. Dar dacă cred, dimpotrivă, că plăcerea și desfătarea sunt forțe paralele, că ele nu pot să se întâlnească și că între ele se află mai mult decât o luptă: se află o necomunicare, atunci trebuie să cuget la faptul că istoria, istoria noastră, nu este liniștită, poate nu e nici chiar inteligentă, că textul de desfătare țâșnește în ea întotdeauna în chipul unui scandal (al unei șchiopătări), că el este întotdeauna urma unei tăieturi, a unei afirmări (și nu a unei desfășurări), și că

subiectul acestei istorii (acest subiect istoric care sunt eu printre ceilalți), departe de a putea să se liniștească făcând să meargă alături gustul pentru operele trecute și susținerea operelor moderne într-o frumoasă mișcare dialectică de sinteză, nu este niciodată altceva decât o “contradicție vie”: un subiect despicat, care se desfătă deopotrivă, prin text, cu consistența *eului* său și cu căderea sa.

Iată de altminteri, venit din psihanaliză, un mijloc indirect de a întemeia opoziția textului de plăcere și a textului de desfătare: plăcerea e dicibilă, desfătarea nu.

Desfătarea este indicibilă, interzisă. Trimit la Lacan (“Ceea ce trebuie să băgăm de seamă este că desfătarea este interzisă celui ce vorbește, ca atare, sau că ea nu poate fi spusă decât printre rânduri...”) și la Leclaire (“...cel care spune, prin spusa sa își interzice desfătarea, sau, în mod corelativ, cel care se desfătă face ca orice literă – și orice spusă posibilă – să se risipească în absolutul anulării pe care o celebrează”).

Scriitorul de plăcere (și cititorul său) acceptă litera textului; renunțând la desfătare, el are dreptul și puterea de a o spune: litera este plăcerea sa; el e obsedat de ea, așa cum sunt toți cei care iubesc limbajul (nu vorbirea), toți logofili, scriitorii, epistolierii, lingviștii; despre textele de plăcere se poate vorbi așadar (nimic de-a face cu anularea desfătării): *critica se referă întotdeauna la textele de plăcere, niciodată la textele de desfătare*: Flaubert, Proust, Stendhal sunt comentați la nesfârșit; critica spune atunci desfătarea zadarnică a textului tutore, desfătarea *trecută sau viitoare: veți citi, am citit*: critica este întotdeauna istorică sau prospectivă: prezentul înregistrabil, *prezentarea* desfătării îi este interzisă; materia sa de predilecție este așadar cultura, care este totul în noi, în afară de prezentul nostru.

Cu scriitorul de desfătare (și cu cititorul său) începe textul de nestăpânit, textul imposibil. Acest text e în afară de plăcere,

în afară de critică, *exceptând cazul că este considerat de un alt text de desfătare*: nu puteți vorbi “despre” un astfel de text, puteți doar să vorbiți “întru” acesta, *în felul lui*, să intrați într-un plagiat pătimaș, să afirmați isteric vidul de desfătare (și nu să mai repetați obsesiv litera plăcerii).

* * *

O întreagă mică mitologie tinde să ne facă să credem că plăcerea (și mai cu seamă plăcerea textului) este o idee de dreapta. La dreapta, se expediază dintr-o aceeași mișcare către stânga tot ceea ce este abstract, plicticos, politic și se păstrează plăcerea pentru sine: fiți bine veniți printre noi, voi care ajungeți în sfârșit la plăcerea literaturii! Iar la stânga, din moralism (uitând de țigările de foi ale lui Marx și Brecht), se suspectează, se disprețuiește orice “reziduu de hedonism”. La dreapta, plăcerea este revendicată *împotriva* intelectualității, a clericaturii: este vechiul mit reacționar al inimii opuse minții, al senzației opuse cugetării, al “vieții” (calde) opuse “abstracțiunii” (reci): nu trebuie oare ca artistul, după preceptul sinistru al lui Debussy, “*să caute cu umilință să facă plăcere*”? La stânga, se opune cunoașterea, metoda, angajarea, lupta, “simplei delectări” (și totuși: dacă ar fi *delicioasă* cunoașterea însăși?) De amândouă părțile, această idee bizară că plăcerea este un lucru *simplicu*, drept care este revendicată sau disprețuită. Cu toate acestea, plăcerea nu este un *element* al textului, nu este un reziduu naiv; ea nu depinde de o logică a înțelegerii și a senzației; este o derivă, ceva care este în același timp revoluționar și asocial și nu poate fi preluat de nicio colectivitate, de nicio mentalitate, de niciun idiolect. Ceva *neutru*? Se vede bine că plăcerea textului e scandaloasă: nu pentru că e imorală, ci pentru că este *atopică*.

De ce tot acest fast verbal într-un text? Luxul limbajului face oare parte din bogățiile excedentare, din cheltuielile inutile, din pierderea necondiționată? O mare operă de plăcere (aceea a lui Proust, de exemplu) este oare părtașă la aceeași economie ca și piramidele Egiptului? Scriitorul este astăzi înlocuitorul rezidual al Cerșetorului, al Călugărului, al Bonzului: neproductiv și totuși alimentat? Analogă acelei Sangha budiste, comunitatea literară, oricare ar fi alibiul pe care și-l dă, este întreținută oare de societatea mercantilă, nu pentru ceea ce produce scriitorul (el nu produce nimic), ci pentru ceea ce arde? Excedentară, dar deloc inutilă?

Modernitatea face un efort neîncetat pentru a depăși schimbul: ea vrea să reziste pieței operelor (excluzându-se din comunicarea de masă), semnului (prin scutirea de sens, prin nebunie), sexualității bune (prin perversiune, care sustrage desfătarea finalității reproducerii). Și totuși, nu e nimic de făcut: schimbul recuperează totul, aclimatizând ceea ce pare să-l nege: el apucă textul, îl pune în circuitul cheltuielilor inutile, dar legale: iată-l din nou plasat într-o economie colectivă (fie ea și numai psihologică): inutilitatea însăși a textului este cea care e utilă, ca potlatch. Altfel spus, societatea trăiește în modul clivajului: aici, un text sublim, dezinteresat, acolo un obiect mercantil, a cărui valoare este... gratuitatea acestui obiect. Dar societatea nici habar nu are despre acest clivaj: *ea ignoră propria sa perversiune*: "Cele două părți în litigiu își au partea lor: pulsiunea are dreptul la satisfacerea ei, realitatea primește respectul ce-i este datorat. *Dar*, adaugă Freud, *gratuită nu este decât moartea, așa cum știe oricine*". Pentru text n-ar exista gratuitate decât în propria sa distrugere: a nu scrie, a nu mai scrie, cu condiția de a fi mereu recuperat.